

FILM U MUZEJU ANTIČKOG STAKLA

JADRANKA BELEVSKI □ Muzej antičkog stakla u Zadru, Zadar

Muzej antičkog stakla u Zadru otvoren je 5. svibnja 2008. i pripada kategoriji novootvorenih muzeja u Hrvatskoj. U tri godine rada djelatnici Muzeja uspješno su uvrstili tu mladu instituciju u kulturnu mapu grada Zadra, ali i cijele Hrvatske.¹ Smješten u obnovljenoj palači Cosmacendi iz 19. st., na bastionu Moro, taj je muzej ponudio javnosti jedinstvenu kolekciju antičkog stakla i promovirao ideju otvorenosti i pristupačnosti umjetnosti stakla uopće. Muzej antičkog stakla je ponajprije arheološki muzej specijaliziran za stakleni materijal iz razdoblja antike. Staklo nas kao ključni element cijele te priče, ipak vuče, apsolutnom predanošću i sistematičnošću stručnjaka antičara, na ono prije, ali i na ono danas. Od izuma stakla, oko sredine 3. milenija prije Krista, vjerojatno na području Mezopotamije ili Egipta, do danas brojni su umjetnici zaokupljeni tim posebnim medijem. Muzej antičkog stakla u tom duhu ugošćuje brojne izložbe suvremenih umjetnika, kojima je zajednički rad sa staklom na bilo koji način.

Novi mediji

Kako je Muzej otvoren za nove spoznaje u staklarstvu, tako je važno naglasiti da je otvoren i za nove medije. To je jasno vidljivo u samom postavu Muzeja,² koji je prožet ekranima na kojima se prikazuju videomaterijali vezani za tematske dvorane stalnog postava. U prostoru Muzeja postoje i dvije izložbene dvorane u kojima se uglavnom neprekidno održavaju gostujuće ili vlastite izložbe. Od otvorenja 5. svibnja 2009. do prosinca 2012. u Muzeju antičkog stakla održane su 43 izložbe. *Muzejska komunikacija izložbom posebna je jer se najčešće neposredno koristi muzejskim predmetima, dok se njihovim medijskim inačicama poput teksta, slike ili virtualne simulacije služi tek kao pomagalicama.*³ U tom kontekstu zanimljivo je obratiti pozornost na znatan udio videomaterijala pri predstavljanju određene građe ili teme na tim izložbama. U stalnom je postavu muzeja devet filmova, a uz različite izložbe prikazano ih je još sedamnaest.⁴

U jednom članku prije više od deset godina André Desvallées, tada glavni konzervator iz Pariza, propitivao je stanje i budućnost muzeja u kontekstu sve opsežnije primjene multimedije i revolucije u telekomunikacijama te je izrazio određenu bojazan za budućnost muzeja.

*Sama bit muzeja nije značajnije pogođena sve bogatijim načinima izražavanja, jer multimediji su, možda, samo povratak izvorima; no opasnost vrebava u poremećenim načinima komuniciranja, u kojima naša institucija može izgubiti vlastitu dušu, ako ne i samu svoju bit.*⁵ Iz današnje perspektive, kada su nove tehnologije na velika vrata ušle u sve pore ljudskog života, takvo je propitivanje danas potrebnije više nego ikad. Još 1992. na ICOM-ovu trijenu osnovana je *Radna grupa za multimediju* (CIDOC / MMWG) Međunarodnog komiteta za dokumentaciju ICOM-a. Tada su stručnjaci željeli predstaviti potencijal novih medija, a danas možemo reći da je on u potpunosti dobro iskorišten u muzejskoj praksi. *Prema strogoj definiciji, multimedija nastaje kad se kombiniraju dva ili više digitalnih medija radi dobivanja podataka o nekoj temi.*⁶ Multimedija olakšava pristup muzejskom predmetu, ona je način pitkog približavanja muzejske građe širokoj publici, ali ne može zamijeniti sam predmet. Upravo iz toga proizlazi i određena bojazan, jer muzejski prostor danas već vodi simboličnu bitku sa *cyberspaceom*.

IM 43 (1-4) 2012.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

sl.1. Pogled na Muzej antičkog stakla u Zadru s novoizgrađenim aneksom.
(Foto: Irena Fadić)

1 Vujić, Ž. *Muzej antičkog stakla u Zadru: od strukovnih dvojbi do suvremeno uređene i posjećene muzejske ustanove.* // *Vjesnik muzealaca i konzervatora*, 1-4, Zagreb, 2009., 13-14.

2 Autor stalnog postava / muzeološki koncept: dr. sc. Ivo Fadić; likovni postav: Branko Siladin, dipl. ing. arh.

3 Maroević, I. *Muzejska izložba - muzeološki izazov.* // *Informatica Museologica* 34 (3-4), Zagreb, 2003., str.14.

4 Većina tih videomaterijala može se pogledati na mrežnoj stranici muzeja www.mas-zadar.hr.

5 Desvallées, A. *Muzeji na kraju drugog tisućljeća i budućnost muzeja.* // *Informatica Museologica*, 32 (1-2), Zagreb, 2001., str.95.

6 ICOM/CIDOC-ova radna grupa za multimediju. *Primjena multimedije u muzejima.* // *Informatica Museologica* 35 (1-2), Zagreb, 2004., str.33.

sl.2. Omot DVD-a za film *Antička nekropola Zadar / The Ancient Necropolis Zadar*.

sl.3. Omot CD-a s glazbom *2010 Staklena odiseja* koja posjetitelje prati kroz cijeli postav.

7 Djelo *Doživljaj stakla / Impression of Glass* sastoji se od dva dijela: *Art of Glass* (12'16") i *Space of Glass* (16'46").

8 Djelo *2010 Staklena odiseja / 2010 A Glass Odyssey* sastoji se od tri dijela: *Green* (11'46"), *Red* (14'24"), *Blue* (13'44").

9 Dio djela *Doživljaj stakla / Impression of Glass* može se poslušati na <http://www.mas-zadar.hr/>.

10 Konzervatorski projekt vodio je glavni konzervator Ministarstva kulture Republike Hrvatske Miljenko Domijan, prof., a autor arhitektonskog projekta bio je Branko Siladin, dipl. ing. arh.

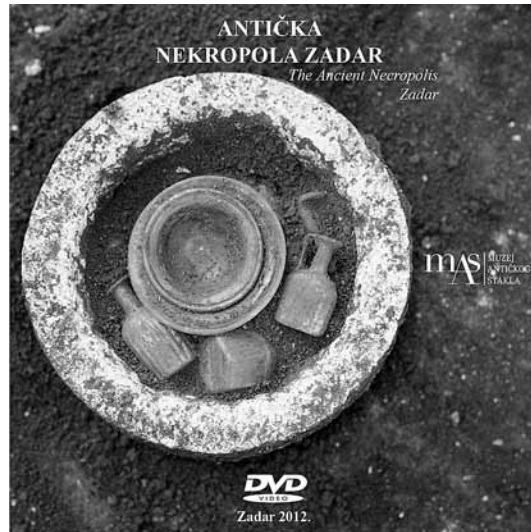
11 *Izgradnja i otvaranje Muzeja antičkog stakla u Zadru, Zadar, 2009.*

12 Autor: Petar Fadić; trajanje: 50"; kolor; bez zvuka; 2009.

13 Autori: Mark Taylor, David Hill; trajanje: 10'; kolor; Bye Jones Productions; 2005.

14 Autor: Petar Fadić; trajanje: 11'32"; kolor; 2009.

15 Snimatelj: Ivo Fadić; montaža: Petar Fadić; trajanje: 14'55"; kolor; 2009.

Muzejski stalni postav

U Muzeju antičkog stakla multimedija je integralni dio stalnog postava i ima važnu ulogu u prezentaciji samoga muzejskog predmeta. Osim što daje mnoštvo dodatnih informacija o izložku, njegovu povijesnom kontekstu i obradi, novim tehnologijama muzej se može uspješno suprotstaviti vizualnoj monotoniji postava i na domišljat način zainteresirati posjetitelja. Pritom treba posebno istaknuti pedagošku komponentu jer se, posebice djeci nekim video-uratkom daje više informacija od običnog vođenja kroz postav. Prije nego što predstavimo videomaterijale, važno je istaknuti još jedan medij, koji je na neki način postao i zaštitni znak Muzeja, a to je glazba. Naime, kroz cijeli muzejski postav posjetitelja prati sugestivna glazba, skladana baš za taj prostor i nadahnuta staklom prije svega. Autor glazbe Milko Belevski skladao je za otvorenje Muzeja djelo *Doživljaj stakla / Impression of Glass* (2009.),⁷ a godinu dana nakon toga djelo *2010 Staklena odiseja / 2010 A Glass Odyssey*.⁸ Oba su djela izrazito modernog zvuka, ambijentalna glazba na elektroničkoj podlozi, ali s jakim programskim prizvukom koji crpi iz stakla kao inspiracije.⁹ Modernost pršti i iz stare palače Cosmacendi, obnovljene u svom izvornom obliku, prema svim pravilima konzervatorske struke¹⁰, kako vizualno, s novim ekscentričnim aneksom, tako s modernim čistim linijama i minimalizmom u uređenju interijera, ali i s modernim zvukom kojim su obavijeni svi ti posebni i vrijedni stakleni predmeti iz doba antike. Upravo se na takav koncept izvrsno nadovezuju videomaterijali u stalnom postavu.¹¹

Po ulasku u Muzej, u predvorju, posjetitelje dočekuje *Video-dobrodošlica*, na hrvatskome i engleskom jeziku, u vizualno zanimljivom kadru s izmjenom podloge od staklene površine različitih boja u krupnom planu.¹² Ulazeći dublje u muzejski prostor, prolazeći kroz predvorje nekadašnjega glavnog ulaza palače i prvu dvoranu istočnog krila, dolazimo do male dvorane predviđene za povremene izložbe, predavanja te razna druga događanja. U toj je dvorani postavljena oprema za projekcije i

kada nema nikakvih aktivnosti u tom prostoru, posjetitelji mogu pogledati film *The Roman Furnace*.¹³ Film je izvorno na engleskom jeziku, ali je za potrebe Muzeja i uz dozvolu autora sinkroniziran na hrvatski jezik, tako da su obje jezične varijante u upotrebi ovisno o govornom području posjetitelja. Prijevod izvornika je *Rimska peć* i na nadasve edukativan način uvodi nas u muzejsku građu, posebno zato što se ta dvorana nalazi uz prvu dvoranu stalnog postava, u kojoj je obrađena uvodna tema - *Povijest staklarstva*, s tri podteme: sirovine, alati, peći te tehnike izrade i tehnike ukrašavanja. Film je nastao 2005. u sklopu projekta *The Roman Furnace Project*, koji je pokrenula organizacija *English Heritage* s ciljem da se u duhu eksperimentalne arheologije rekonstruira autentični način proizvodnje stakla u pećima izrađenim prema arheološkim ostacima rimskih peći. Mark Taylor i David Hill izradili su replike dviju peći, koje su ložili tri tjedna topeći i izrađujući staklo što sličnije staklu iz 1. i 2. st. Zanimljiv je koncept da posjet Muzeja počinje filmom o rekonstrukciji autentične rimske peći i puhanju stakla na antički način, a na drugom katu Muzeja obilazak završava prezentacijom puhanja stakla, također na tradicionalan način, ali na modernijim pećima, sigurnijima za smještaj u srcu Muzeja, u muzejskoj demo-radionici stakla.

Trgovina i trgovački putovi / Trade and Trade Routes naziv je filma koji se prikazuje u prvoj dvorani na katu Muzeja, s istoimenom temom,¹⁴ a prikazuje smjerove i trgovačke rute kojima je uvezena staklena roba stizala na naše prostore. To je prije svega istočno Sredozemlje, odnosno Egipat, Sirija i Palestina, Cipar i Grčka, zatim Apeninski poluotok, posebno središnja i sjeverna Italija. Nešto je manje uvoza potjecalo iz galsko-rajskih središta te iz panonskih radionica. Uz svako područje u filmu je prikazan dosta velik broj oblika koji se pripisuju staklarskim radionicama s tih područja.

Kroz dvoranu s trećom temom - *Staklo u kozmetici, farmaciji i medicini*, dolazi se do najveće dvorane, u novom aneksu, s temom pokopavanja. Nekropola je ishodište nalaza cjelovitih staklenih predmeta, ali i fundusa Muzeja antičkog stakla. Upravo je bogatstvo nalaza sa zadarske antičke nekropole osnova cijelog postava. U toj je dvorani uz nalaze prikazana i rekonstrukcija nekoliko načina pokopavanja u antici, te nadgrobni spomenici. Tu temu prati i film *Antička nekropola Zadar / The Ancient Necropolis Zadar*.¹⁵

Film je nastao montiranjem materijala snimljenih za potrebe dokumentacije zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetima nekropole *Trgovački centar Relja, Vrt Relja, Zrinsko frankopanska ulica, Hypo banka i Polaćište* u više kampanja između 2005. i 2008. Odmah na početku filma na zračnoj su snimci Zadra prikazane pozicije istraživanih lokaliteta. Film dokumentaristički prati sve faze arheološkog istraživanja, i to od čišćenja terena, pronalaska grobova, čišćenja tih pozicija kroz slojeve i njihovo dokumentiranje. Prikazani su skeletni ukopi te ukopi u keramičkim i kamenim urnama. Film prati proces čišće-

sl.4. Film *Staklo u kućanstvu / Household Glass* (foto: Irena Jukić)

nja groba, crtanja po fazama, otvaranja kamenih urni te vađenje grobnih priloga i njihovo pohranjivanje. Osim prikaza tipologije ukopa, lijepo je vidljiva i sva raznolikost grobnih priloga, ponajprije staklenih i keramičkih.¹⁶

Nadalje, kroz malu izložbenu dvoranu s temom staklenog nakita, dolazimo do veće, s temom *Staklo u kućanstvu i svakodnevnoj upotrebi*, u kojoj se prikazuje film *Staklo u kućanstvu / Household Glass*.¹⁷ Film prikazuje pojedinačne primjerke i grupe predmeta koji su se rabili u svakodnevnoj upotrebi u dinamičnim i vizualno vrlo zanimljivim kadrovima, u kojima su predmeti prikazani iz svih kuteva.¹⁸ U tom su filmu i u sklopu te teme prikazani i raritetni primjerci, koji su smješteni u zasebnoj dvorani, nakon dvorane s *minijaturama*, ali zbog upotrebne prirode tih predmeta i oni ulaze u tu temu.

U dvorani s *raritetima* prikazuju se dva filma. Prvi je *Antičko staklo Zadra, Nina i Aserije pohranjeno u Muzeju stakla u Muranu (Museo Vetrario di Murano) - rariteti / Ancient Glass from Zadar, Nin and Asseria kept in the Museum of Glass in Murano (Museo Vetrario di Murano) - rare finds*,¹⁹ a drugi *Izbor antičkog stakla iz fundusa Arheološkog muzeja u Splitu, Arheološkog muzeja u Zagrebu, Arheološkog muzeja Istre u Puli, Muzeja grada Šibenika i Muzeja Slavonije u Osijeku / Selection of Ancient Glass from the holdings of the Archaeological Museum in Split, Archaeological Museum in Zagreb, Archaeological Museum of Istria in Pula, Šibenik County Museum and the Museum of Slavonia in Osijek*.²⁰ U Muranu pokraj Venecije nalazi se iznimna kolekcija antičkog stakla, odnesena kao ratni plijen. Prije pada Italije 1943. g. iz Zadra je odneseno 420 primjeraka antičkog stakla iz 1. i 2. st. Zbirka se čuvala u crkvi sv. Donata, a svi su primjerci pronađeni na području Zadra, Nina i Aserije. Danas su izloženi u prizemlju Muzeja stakla u Muranu. Prvi film donosi izbor reprezentativnih primjeraka tog

stakla, dok u drugom filmu izbor staklenih predmeta iz drugih muzeja s područja Hrvatske promiče temeljnu ideju poslanja Muzeja antičkog stakla kao središta za proučavanje antičkog stakla na području Hrvatske.

Svi ti filmovi savršeno dopunjuju legende u postavu i olakšavaju razumijevanje građe u širem kontekstu. Posljednji film s izborom stakla s područja Hrvatske na neki način implicira zaključak da Muzej antičkog stakla u Zadru ima poslanje da bude baza za izučavanje staklarstva na nacionalnoj osnovi, a multimedija u tome uspješno i brzo može zamijeniti muzejski predmet, koji fizički i ostaje u svojoj matičnoj ustanovi. U planu je dovršenje multimedijiskoga stalnog postava koji će obuhvatiti virtualnu šetnju Muzejom na *touch screen* ekranu, a bit će dostupan i na mrežnoj stranici Muzeja.

Film u izložbama

Izložbena je djelatnost Muzeja antičkog stakla u Zadru kvantitetom, ali i kvalitetom na zavidnoj razini. Od četrdeset i tri održane izložbe u nešto više od tri godine rada, na osam je izložaba prikazano sedamnaest filmova. Jedna od sigurno atraktivnijih i najposjećenijih zasigurno je bila izložba *Hrvatski Apoksiomen*, otvorena u ožujku 2010. u organizaciji Muzeja antičkog stakla u Zadru, Hrvatskoga restauratorskog zavoda i Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Iako je sam kip atleta dovoljan da nosi izložbu, uz njega je postavljena izložba o pronalasku, vađenju i konzervaciji, a uz nju je prikazivana i snimka kipa u podmorju te film *Apoksiomen*, koji je snimila ekipa Znanstveno-obrazovnog programa HTV-a u sklopu ciklusa Hrvatska kulturna baština.²¹ Film prikazuje širi povijesni kontekst nastanka kipa, stilsku komparaciju s ostalim umjetničkim djelima toga doba te pretpostavlja njegov put do našeg mora. Prikazan je

16 URL: <http://www.mas-zadar.hr/index.php/muzej-galerija/video-galerija/182-nekropola-zadar>

17 Snimatelj: Ivo Fadić; montaža: Petar Fadić; trajanje: 02'43"; kolor; 2009.

18 URL: <http://www.mas-zadar.hr/index.php/muzej-galerija/video-galerija/179-staklo-u-kucanstvu>

19 Autor: Petar Fadić; trajanje: 9'44"; kolor; 2009.

20 Autor: Petar Fadić; trajanje: 9'24"; kolor; 2009.

21 Redatelj: Luka Marotti; trajanje: 29'47"; kolor; Hrvatska radiotelevizija, Zagreb, 2006.

sl.5. Demonstracija izrade staklenih perli na plameniku (Foto: Marin Gospić)

sl.6. Nakit iz muzejske suvenirnice, autorice Antonije Gospić (Foto: Marin Gospić)

22 U filmu govore akademik Nenad Cambi, Miljenko Domijan (konzervator), Antonio Šerbetić (voditelj Radionice za metal Hrvatskoga restauratorskog zavoda), Guliano Tordi (laboratorij Opificia delle Pietra Dure, Firenca).

23 Ridički, B. *Viaggio*, Zagreb, 2010., str.2.

24 Scenarij i režija: Branka Ridički, Daniel Ridički; snimatelj: Daniel Ridički; producent: Daniel Ridički; koproducent: Suren De Silva; skladatelj: Srđan Sacher; trajanje: 50'; kolor; 2003.

25 URL: <http://www.danielridicki.com/viaggio.html>

26 Njerš, Lj. *Staklo / Art Glass*, Zagreb, 2010.

27 Scenarij: Ljerka Njerš i Ernest Gregl; režija: Ernest Gregl; skladatelj: Igor Savin; trajanje: 9'17"; kolor; proizvodnja: Filмотeka 16, Zagreb, 1983.

28 URL:<http://www.ljerkanjers.com/film.php>

29 Scenarij: Ljerka Njerš i Ernest Gregl; režija: Ernest Gregl; skladatelj: Antun Tomislav Šaban; trajanje: 8'15"; kolor; proizvodnja: Zagreb film, Zagreb, 2001.

rad u podmorju, istraživanje nalazišta, izrada precizne dokumentacije i samo vađenje kipa. Atraktivni kadrovi isprepleću se s komentarima stručnjaka, ponajprije povjesničara umjetnosti, arheologa i konzervatora.²² Drugi dio filma odnosi se na proces konzervacije, restauracije i izrade precizne dokumentacije vezane uz te procese u Hrvatskome restauratorskom zavodu u Zagrebu.

U listopadu 2010. Muzej antičkog stakla predstavio je izložbu slika i instalacija *Viaggio* autorice Branke Ridički. *Projekt Viaggio je svojevrsna vizualna rekonstrukcija itinerera bosonogoga karmelićanina, lingvista i pionira europske indologije Filipa Vezdina (1748 - 1806).*²³ Kako je putovanje okosnica života te umjetnice, u sklopu projekta i u suradnji sa suprugom, filmskim snimateljem i režiserom Danijelom Ridičkim, nastao je dokumentarni film o tom misionaru i njegovu životu u Indiji, koji je prikazivan i tijekom trajanja izložbe u Muzeju antičkog stakla. Film *Viaggio*²⁴ prati putovanje umjetnice od rod-nog Zverinca, otočića u zadarskom arhipelagu, preko Zagreba i pripreme za daleko putovanje. Mistični kadrovi Indije prema Vezdinovu itineraru, uz sugestivnu glazbu, ali i uz neizostavan lik umjetnice, razgovore s ljudima, dirljive pejzaže i fascinantnu arhitekturu vode nas natrag kući, do otoka i obitelji.²⁵

Uz drugu godišnjicu Muzeja antičkog stakla 5. svibnja 2011. Zadru se prvi put predstavila slikarica i keramičarka Ljerka Njerš svojom izložbom *Staklo / Art Glass*.²⁶

Izložila je radove u staklu, izvedene tehnikom fuzije. O njezinu prebogatim opusu svjedoče i brojni dokumentarni filmovi. Uz izložbu *Staklo / Art Glass* prikazivana su tri filma. Prvi od njih - *Umjetnost gline i vatre / The Art of Clay and Fire* iz 1983.²⁷ jest dokumentarno animirani film, realiziran metodom snimanja sličicu po sličicu, uz predstavljanje keramičkih uzoraka, film prikazuje i skrivenu stranu nastajanja likovnog djela u tehnici keramike.²⁸ Na vrlo suptilan lirski način, bez vizualnog prikaza autorice, prikazano je nastajanje jednoga likovnog djela, u čemu je naglašena čista stvaralačka snaga, a samo je djelo u prvom planu. Upravo izuzimanjem lika umjetnika, čak i samih ruku koje stvaraju, prikazuje se gotovo prirodno rađanje gole kreacije.

U drugom filmu - *Keramika i slikarstvo s ljubavlju / The Art of Ljerka Njerš*²⁹ dan je upravo prikaz umjetnice kako stvara. Film prikazuje sav trud oko nastanka jednog djela u keramici, uvjete u radionici, izravni dodir s vatrom i rad na djelu. Sve je to praćeno i pojačano glazbom koja prati svaki korak u tom procesu i miješa se sa zvukovima iz radionice.

Film iz 2007. *Zapisi događanja ljepote 1966 - 2006*³⁰ sastavljen je od arhivskih snimaka iz kućne kolekcije Ljerke Njerš kao i fotografija s izložbi u tom dugom razdoblju. *Mlada Ljerka Njerš prezentira se u nekoliko minuta, a razdoblje od osamdesetih godina, kada su uslijedila društvena priznanja, gotovo je najzastupljenije.*³¹ S nostalgичnim prizvukom Ljerka Njerš nas nekako intimno pušta u svoj svijet, a Ernest Gregl, koji dobro poznaje umjetnicu, i ovaj put stvara materijal koji gotovo privile-

sl.7. Projekcija filma *Izrada reljefnog žiga / Making the Relief Stamp* na izložbi *Rimsko staklo Hrvatske / Radionički reljefni žigovi* (Foto: Vendi Jukić Buča)

gira promatrača kao aktivnog sudionika tog putovanja kroz prebogati opus te iznimne umjetnice.

Odmah nakon otvorenja izložbe *Staklo / Art Glass* Ljerka Njerš djelatnici Muzeja antičkog stakla priredili su izložbu *Od palače do muzeja*³² u povodu Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 2011. Izložba prati povijest obitelji i palače Cosmacendi sve do osnutka i otvorenja Muzeja antičkog stakla u njoj. Uz iscrpne tekstove na prigodnim posterima, uvećanja starih planova, tlocrta i fotografija, integralni dio izložbe čini film *Od palače do muzeja / From a Palace to a Museum*.³³ Osnovna misao vodilja tog filma jest povijesni kontinuitet palače Cosmacendi s kraja 19. st. na zadarskom bastionu Moro, koja je danas otvorena javnosti kao Muzej antičkog stakla. Film je podijeljen u dva djela, kako vizualno, tako i glazbom. U prvom dijelu filma kroz vedute Zadra i same palače sa starih razglednica prati nas simfonijska pjesma *Sunčana polja* iz (1919.) Blagoja Berse, skladatelja koji je u to vrijeme živio i stvarao u Zadru. Kadrovi se u vremenskom slijedu 19. i 20. st. pretaču u motive modernog Zadra, stanja palače prije potpune obnove te arheoloških istraživanja bedema prije početka gradnje modernog aneksa za Muzej antičkog stakla. Tu su kadrovi stanja unutrašnjosti palače prožeti arhitektonskim nacrtima obnove i gradnje. Upravo slikama zapuštenosti zgrade i započetih radova te uzdizanja novog aneksa muzeja završava prvi dio filma. Sugestivna suvremena glazba *2010 Staklena odiseja* autora Milka Belevskog najavljuje

Muzej antičkog stakla kao dio današnjega modernog Zadra. Slijede kadrovi potpuno obnovljene palače i muzejskog interijera. Prikazan je stalni muzejski postav i materijal izložen u Muzeju. Film je snimljen za izložbu *Od palače do muzeja*, ali je nakon završetka izložbe postao dijelom videozapisa stalnog postava Muzeja antičkog stakla u ulaznom dijelu.

Nastavljajući uspješan niz izložbi, djelatnici Muzeja antičkog stakla, sa Zavičajnim muzejom Biograd na Moru, organiziraju još jednu važnu izložbu u rujnu 2011. g. *Staklo iz morskih dubina / Brodolom kod Gnalica* izložba je dijela tereta s potopljenog broda kod otočica Gnalica. Taj važni podmorski lokalitet iz 16. st. nesretnim nam je slučajem donijela jedna jaka *nevera* u Pašmanskom akvatoriju, a na jednome mjestu sačuvan je prebogati teret trgovačkog broda. To su vrijedni *nalazi sirovine, gotovih i polugotovih uporabnih predmeta od stakla, keramike, metala, skupocjenih ruktovorina, tekstila i odjeće*.³⁴ Nalazište je istraživano više puta i donijelo je čudesan stakleni materijal, koji je izložen na spomenutoj izložbi. U duhu temeljitog dokumentiranja arheoloških istraživanja snimljen je i film autorice Katarine Jelić,³⁵ koji je prikazan uz izložbu. Snimanje je obavljeno kao jedna od aktivnosti koje se realiziraju u sklopu projekta *Program obrazovanja u području nautičke arheologije i pomorske povijesti; 16.-17. stoljeće*, koji je podržan od UNESCO *Participation Programme* 2008-2009.³⁶ Prikazan je rad ronilaca na morskom dnu, ponajprije dokumentiranje

30 Kompilacija: Ernest Gregl i Ljerka Njerš; skladatelj: Igor Savin; trajanje: 60'; kolor; 2007.

31 URL: <http://www.ljerkanjers.com/film.php>

32 *Od palače do muzeja*, Zadar, 2011.

33 Scenarij i režija: Petar Fadić; snimatelj: Ivo Fadić; glazba: Blagoje Bersa *Sunčana polja* (1919.) / Milko Belevski, *2010 Staklena odiseja* (2010.); trajanje: 10'04"; kolor; 2011.

34 *Staklo iz morskih dubina / Brodolom kod Gnalica*, Zadar, 2011., str. 7.

35 Snimateljica: Katarina Jelić, trajanje: 51'09"; kolor; 2011.

36 URL: <http://www.maxdizajn.com/ars-nautica/projekt.htm>

Microsoft Access - M_sek_Kod_2003 : Database (Access 2000 file format)

Prethodni zapis Baza podataka Šimboli Povećalo Sažetak Kopiranje zapisa Uvećana slika Alati Osveži podatke

Custom

Odabir zapisa s inv. ozn. Inv.oznaki Identifikate Od palače do muzeja (V-14) (2011) 14 / 26

Videoteka

Inventarna ozn. **V-14** Godin **2011** Podzbirk **Izložbe**

Prijašnja inv. ozn.

Vrsta: **video zapis**

Medij: **DVD**

Format: **VTS** x

Snimanje / Izrac 1 / 3

Autor: **Fadić, Petar**

Uloq: **montažer**

Mjesto:

Vrijeme: **2011.** q.

Predmet sniman Preuzimanje /

Naslov: **Od palače do muzeja**

Opis predmeta:

Prijepis natpisa:

Svrha snimanja: **izložba** Vrijeme eri:

Trajanje priloge: **10'04"** Presnim:

Televizijski pro: Emisija:

Bilješka o pravir:

Napoment: **Film se prikazivao uz izložbu "Od palače do muzeja", a nakon završetka izložbe postaje dijelom video zapisa stalnog postava Muzeja antičkog stakla, u ulaznom dijelu**

Stalni smještaj: **medijateka** Odq. osoba: **Belevski, Jadran**

Smještaj mer: Datum upis: **04.10.2012.**

Veze

Datoteke Dok. fondovi M. predmeti Ostala građa Lokalizeti WEB

Novi zapis

Pretraživanje

Isais

Cosmacendi dimenzije za cover kutje (2).jpg

Prizek slii 1 / 1

Pridruži datote

Sadržajna obrada - teme Ključne riječi

Podaci o te: 1 / 0

Tema (opći r:

Odabir fondse

Izina

sl.8. Program S++ / maska za unos i pregled zapisa.

Fond videoteka

nalazišta, mjerenje i snimanje te čišćenje i vađenje nalaza. Film nas odvlači na morsko dno, uz široke kadrove plavetnila, na mjesto odakle su potekli nalazi u vitrinama, a posebno je impresivna ta podmorska tišina - čuje se samo šum mora i disanje ronioaca.

Kao svojevrsni nastavak te izložbe dva mjeseca poslije otvorena je izložba *Staklena odiseja / Staklo u opremi i teretu broda*, autorice Irene Radić Rossi, koja je obuhvatila stakleni teret s potopljenih brodova kod rta Glavata na Mljetu, otočića Sv. Petra kod Ilovika, kod rta Stobe na Mljetu, brodolom u Koločepskom kanalu i sam Gnalić.³⁷ Obje su izložbe bile mjesec dana postavljene zajedno, pa su posjetitelji mogli uživati u staklu iz podmorja, ali i u dva filma slične tematike. Naime, i izložba *Staklena odiseja / Staklo u opremi i teretu broda* bila je obogaćena filmskom projekcijom. Prikazivan je film *Brodolom trgovačkog broda iz 17. stoljeća kod otoka Koločepa / Shipwreck of the 17. century Trading Ship near Koločep Island*,³⁸ koji dokumentira to vrijedno podmorsko nalazište. Širokim kadrom morskog dna s ostacima broda prikazuju se *polja stakla*, vrijednog tereta što ga je, među ostalim, prevezio taj brod. Zanimljivo je vidjeti goleme količine prozorskih stakala, ali i nalaza ostalih uporabnih predmeta. Prikazan je i rad ronilaca na lokalitetu, od fotografiranja, mjerenja, ucrtavanja do vađenja predmeta. Sugestivnom izvedbom klape *Navalia* na glazbu Vjerana Šalomona taj film osim dokumentarističke, ima i umjetničku vrijednost.

Muzej antičkog stakla od samog je osnutka naišao na iznimno zanimanje javnosti. Intrigantna je bila sama

gradnja i modernistički aneks, zatim staklena građa, ali više od svega, demonstracija puhanja stakla.³⁹ Staklo kao medij dostupno je svima, ali sam proces izrade staklenih predmeta donio je Zadru nešto sasvim novo. Novost je bio i početak rada sa staklom na plinskim plamenicima, te izrada staklenih perli i ponuda unikatnih nakitnih predmeta u muzejskoj suvenirnici.⁴⁰ Nakit je zastupljen u stalnom postavu Muzeja, u jednoj manjoj dvorani, a na tragu tog nakita, na plameniku se izrađuju perle koje postaju dijelom raskošnih primjeraka inspiriranih ponajprije antikom. U tom je kontekstu u povodu održavanja Noći muzeja 2012. potkraj prosinca postavljena izložba *Ex igne - Iz vatre* autorice Antonije Gospić s izloženim nakitom nastalim spomenutom tehnikom. Uz primjerke nakita u vitrinama postavljena je i fotoizložba, te poster s objašnjenom tehnikom izrade. Posebno za tu prigodu snimljen je film *Staklene perle - Izrada na plameniku / Glass Beads - Lampworking*.⁴¹ Film prikazuje izradu staklenih perli na plameniku, demonstraciju koju je svakodnevno moguće vidjeti u samome Muzeju. Plamenik se koristi kombinacijom plina (butan - propan) i kisika kako bi se postigla temperatura viša od 1000°C. Na moderan se način repliciraju oblici i motivi koji su srodni staklenom nakitu iz vremena antike. U procesu izrade perli zagrijava se stakleni štapić, koji se omotava na metalnu šipku, te se oblikuje u željeni oblik s različitim vrstama ukrašavanja. Nakon izrade perle je potrebno postupno hladiti, pa se tek onda mogu upotrijebiti za izradu nakitnih predmeta. Nakit s perlama izrađenima na tim demonstracijama Antonija Gospić izrađuje u muzejskoj radionici i sastavni je dio bogate ponude muzejske

37 *Staklena odiseja / Staklo u opremi i teretu broda*, Zadar, 2012., str. 9-11.

38 Scenarij i režija: Marino Brzac; snimatelj: Marino Brzac; glazba: Vjeran Šalomon; vokalna podloga: Klapa *Navalia*, Novalja; trajanje: 11'58"; kolor.

39 Marko Štefanac, djelatnik Muzeja antičkog stakla svakodnevno održava demonstraciju puhanja stakla u muzejskoj demo-radionici.

40 Antonija Gospić, djelatnica Muzeja antičkog stakla obučavala se na radionicama u Muranu i Muzeju donijela jednu novu i važnu vještinu u radu sa staklom.

41 Scenarij i režija: Marin Gospić; snimatelj: Marin Gospić; glazba: Milko Belevski, *2010 Staklena odiseja*; trajanje: 17'17"; kolor; 2012.

suvenirnice. Upravo tim gotovim nakitnim primjercima i završava film.

U svibnju 2012., u povodu obilježavanja trogodišnjice otvorenja Muzeja organizirana je važna retrospektivna izložba posvećena djelu jednoga od najeminentnijih imena u oblikovanju stakla u Hrvatskoj, kako umjetničkome tako i industrijskome - akademskom slikaru Raoulu Goldoniju. Izložba *Raoul Goldoni - Staklene skulpture*⁴² u Zadar je donijela presjek umjetničkog rada Raoula Goldonija, čiji je impozantan korpus relevantan ne samo u nacionalnim okvirima, već i na svjetskoj razini. O liku i djelu Raoula Goldonija snimljeno je više dokumentarnih filmova, pa je tako velika i zahtjevna izložba, osim staklenih skulptura i fotopovećanja publici ponudila i jedan videouradak. Riječ je o razgovoru iz 1981. iz produkcije Radiotelevizije Zagreb,⁴³ koji je vodila Neda Ritz s umjetnikom u njegovim poznim godinama, a osim razgovora o staklu kao mediju i Goldonijevu umjetničkom izričaju, umjetnik je predstavio i jednu novost u svom opusu - rad u bronci. Razgovor umjetnika i novinarku upotpunjen je prikazima staklenih i brončanih skulptura.

Jedna od novijih izložbi u Muzeju antičkog stakla i vrlo vrijednih u arheološkom svjetlu jest izložba *Rimsko staklo Hrvatske / Radionički reljefni žigovi*, postavljena u rujnu 2012.⁴⁴ Na njoj su predstavljeni primjerci staklenih predmeta s reljefnim žigom na dnu recipijenta s područja cijele Hrvatske i to u velikom broju od 312 primjeraka dostupnih za objavu. Velik dio tih predmeta potječe sa širega zadarskog područja i iz fundusa Muzeja antičkog stakla, a posebno je važno naglasiti da se na području Zadra sigurno nalazila staklarska radionica, što je potvrđeno pronalaskom brojnih specifičnih radioničkih oznaka koje se ne pojavljuju u drugim dijelovima Rimskog Carstva. U radionici Muzeja antičkog stakla u Zadru snimljen je kratki film *Izrada reljefnog žiga / Making the Relief Stamp*⁴⁵ u povodu postavljanja te izložbe. U duhu eksperimentalne arheologije pokrenuta je izrada što autentičnijeg kalupa od gline za izradu kvadratičnog vrčića te gravirane mramorne pločice za utiskivanje pečata. Uz što vjerniji oblik vrčića, željeni je cilj bio prikazati način na koji se utiskivao reljefni pečat s četiri laticice i točkom u sredini. Film prati proces od sastavljanja stranica kalupa prema crtežu originalnog predmeta, umetanja gravirane pločice s reljefnim žigom, zagrijavanja lule za puhanje do oblikovanja prvog mjehura od staklene mase iz peći temperature 1 250°C. Sljedeći je korak upuhivanje mase u pripremljeni kalup, potom ponovno zagrijavanje predmeta radi obrade oboda, izrada ručice i, na kraju, pohranjivanje predmeta u peć za ohlađivanje. Na kraju filma uspoređeni su originalni predmeti rimskog stakla s autentičnim replikama nastalima u radionici Muzeja antičkog stakla. Autori stručne koncepcije projekta izrade staklenog žiga jesu dr. sc. Ivo Fadić i mr. sc. Berislav Štefanac, kalup je izradila Antonija Gospić, a puhač stakla bio je Marko Štefanac.

Tako znatan broj videomaterijala prikazivanih uz izložbe različite tematike potvrđuje status Muzeja antičkog

stakla kao moderne institucije otvorene novim tehnologijama, ali i novim načinima predstavljanja građe javnosti. U tom duhu vrijedno je naglasiti da je muzejski program, osim izložbama, tijekom ove tri godine rada bio obogaćen i brojnim drugim događanjima kao što su predavanja, kongresi, predstave, filmski festival, koncerti, radionice, tribine, prezentacije, tiskovne konferencije i razne dodjele.⁴⁶ Tih je događanja u prostoru muzeja od otvorenja do kraja 2012. bilo nešto više od 70.

Filmska događanja u MAS-u

Vežano za film i posebna događanja u Muzeju treba spomenuti održavanje *Film Forum Zadar international film festivala* u Zadru u kolovozu 2010., tijekom kojega je dio filmskih projekcija održan u Muzeju antičkog stakla. (sl.14.) To je međunarodni filmski festival s fokusom na europskoj koprodukciji. Osnivač i umjetnički ravnatelj toga zahtjevnog kulturnog projekta europski je redatelj i producent Sergej Stanojkovski, a suorganizator je Grad Zadar. U Muzeju antičkog stakla prikazani su filmovi *Tina Trapp EAVE Spotlight Zadar, Behind the couch, Digital bomb, Where is Garry, Erdbevegungen, Highlights of the Lowlands, Ifakat, Reindeer spotting, Player, No distance left to run - A film about the band Blur*.

Posljednja samostalna projekcija filma u 2012. održana je u studenome, kada je prikazan film *Vukovar: 15. postaja križnog puta*⁴⁷ Autor filma je Miljenko Dujela, dugogodišnji reporter i režiser talijanske državne televizije RAI, koji je prikazao sudbinu roditelja nestalih hrvatskih branitelja Vukovara. Važan trenutak za nastanak tog filma dogodio se 1996. Naime, Papa Ivan Pavao II. primio je 18. studenog te godine u audijenciju majke Vukovara koje još uvijek traže svoju nestalu djecu. Film je za potrebe RAI 2 snimljen pod naslovom *Sječaš li se Vukovara* i prikazan je te godine u tjednu između Božića i Nove godine. Autor je dokumentarac kasnije priredio za Hrvatsku, pa je nastao film *Vukovar - 15. postaja križnog puta*. To je dokumentarni film bez naracije voditelja, a riječ je o emocionalnim ispovijedima majki i očeva ubijenih, zatočenih i nestalih Vukovaraca. Sve priče u filmu izuzetno su potresne i svjedoče o najstrašnijim zlostavljanjima i zločinima. Organizator projekcije bila je udruga Žene u Domovinskom ratu Zadarske županije.

Jedna od prednosti novih tehnologija jest mogućnost stvaranja izvrsnih baza podataka. Na taj se način i vodi sva dokumentacija u Muzeju. Ostale prednosti vizualne dokumentacije u digitalnom obliku jesu dodatna zaštita, lakše upravljanje i dostupnost građe te višestruka uporaba materijala, odnosno datoteka.⁴⁸ U obradi fondova muzejske dokumentacije u Muzeju antičkog stakla koristi se program S++, posebno kreiran za sekundarnu muzejsku dokumentaciju, tako da su svi filmovi inventarizirani u bazi S++, u fondu *videoteka*, koji sadržava dvadeset i šest detaljno obrađenih jedinica, sa svim relevantnim podacima.

42 Raoul Goldoni. *Staklene skulpture*, Zadar, 2012.

43 Trajanje: 3'01"; kolor; proizvodnja: Radiotelevizija Zagreb, 1981.

44 Fadić, I., Štefanac, B. *Rimsko staklo Hrvatske / Radionički reljefni žigovi*, Zadar, 2012.

45 Scenarij i režija: Ivo Fadić, Berislav Štefanac; snimatelj: Marin Gospić; glazba: Milko Belevski, *2010 Staklena odiseja*; trajanje: 05'05"; kolor; 2012.

46 Sve su aktivnosti popisane u katalogu izložbe Jadranka Belevski, *Aktivnosti Muzeja antičkog stakla - 3 godine rada*.

47 Režija: Miljenko Dujela, trajanje: 41'; kolor; 1996.

48 Zlodi, G. *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnim obliku*. // *Muzeologija* 40, 2003., str. 20-21.

S obzirom na bogatu izdavačku djelatnost Muzeja antičkog stakla⁴⁹, posebno treba naglasiti da sva tiskana izdanja dobivaju i svoju elektroničku inačicu. Brojni tiskani katalogi izložbi objavljuju se i na CD-ROM-u, u pdf formatu, i postaju cijenom prihvatljiviji način promidžbe složenoga muzejskog proizvoda kao što je organizacija izložbe i priprema kataloga za tisak. Na isti se način na DVD-u objavljuju brojni videomaterijali, pa se mnogi od spomenutih filmova mogu kupiti kao suvenir u muzejskoj trgovini, a većina tih izdanja dostupna je za pregledavanje i preuzimanje i na mrežnoj stranici Muzeja antičkog stakla.⁵⁰ Tomislav Šola iscrpno je obradio fenomen marketinga i muzejskog izdavaštva, pa je u svom članku⁵¹ naglasio važnost izdavaštva kao proizvoda, ali i sredstva promidžbe te svu složenost uspješnog balansa između gole prodaje i profita i kvalitetnoga muzejskog projekta. Muzej antičkog stakla uspješno balansira s tim parametrima i kvantitetu događanja i popratnih materijala drži na visokoj razini.

Zaključak. Marketing, odnosi s javnošću i vizualna prepoznatljivost važna su muzejsku strategija u suvremenom društvu, s osnovnom idejom povratka posjetitelja u muzejske prostore. Edukacija s jakom znanstvenom osnovom postulat je koji treba poštovati, a nove tehnologije prije svega ispunjavaju potrebe muzeja za osnovnim poslanjem - komunikacijom s korisnicima. *Nova tehnologija mijenja muzejski svjetonazor i postavlja nova pravila ponašanja razapeta između dvije krajnosti: samodostatnosti i globalizacije.*⁵² Balans između tih krajnosti rezultira uspješnim radom u muzejskoj struci, poštujući trend vremena u kojemu postoje i muzealci i suvremena muzeologija, moraju držati korak s novim dostignućima, ali i s promijenjenom svijesti ljudi i percepcijom muzejske djelatnosti. Ja bih svakako stavila pozitivan predznak ispred multimedijске modernizacije muzeja, posebno u kontekstu izrazito uspješnog iskustva Muzeja antičkog stakla u Zadru. Zadovoljni posjetitelji koji odlaze s brojnih izložbi bogatiji za nove spoznaje i nove informacije, šire dobar glas o radu muzeja općenito i vraćaju čovjeka među muzejske izložke. I htjeli mi to ili ne, *dobar glas* se danas najbrže širi *internetom*.

LITERATURA

1. Belevski, Jadranka. *Aktivnosti Muzeja antičkog stakla - 3 godine rada*, Zadar, 2012.
2. Desvallées, A. *Muzeji na kraju drugog tisućljeća i budućnost muzeja*. // Informatica Museologica 32 (1-2), Zagreb, 2001.
3. Fadić, I., Štefanac, B., *Rimsko staklo Hrvatske / Radionički reljefni žigovi*, Zadar, 2012.
4. ICOM/CIDOC-ova radna grupa za multimediju. *Primjena multimedije u muzejima*. // Informatica Museologica 35 (1-2), Zagreb, 2004.
5. *Izgradnja i otvaranje Muzeja antičkog stakla u Zadru*, Zadar, 2009.
6. Maroević, I. *Muzejska izložba - muzeološki izazov*. // Informatica Museologica 34 (3-4), Zagreb, 2003.

7. Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. // Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, Zagreb, 1993.
8. Maroević, I. *Upravljanje promjenama: Novi teoretski pristupi muzejskoj praksi*. // Informatica Museologica 33 (1-2), Zagreb, 2002.
9. Šola, Tomislav. *Marketing i muzejsko izdavaštvo*. // Informatica Museologica 33 (1-2), Zagreb, 2002.
10. Zlodi, Goran. *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku*. // Muzeologija, 40, Zagreb, 2003.
11. Vujić, Žarka. *Muzej antičkog stakla u Zadru: od strukovnih dvojbi do suvremeno uređene i posjećene muzejske ustanove*. // Vjesnik muzealca i konzervatora, 1-4, Zagreb, 2009.

Primljeno: 18. prosinca 2012.

FILM IN THE MUSEUM OF ANCIENT GLASS

This paper discusses the presence of video materials in the museum activity, through the video works in the permanent display of the Museum of Ancient Glass, via films screened at occasional exhibitions, and finally organised screenings and festivals. Also examined is the use of multimedia contents in the museum and the relationship of the new technologies with the basic conception of traditional museum displays. The Museum of Ancient Glass has had an exceptional number of events in its three years of operations including a considerable proportion of video materials that have been shown at various exhibitions. Since its opening on May 5, 2009 to December 2012, the Museum of Ancient Glass has put on 43 exhibitions. Nine films can be seen in the museum's permanent display, and another 17 have been screened in conjunction with various exhibitions. These are films of various themes supplementing and interpreting the material on show. Number of films show work being created, such as the films about the painter and ceramics artist Ljerka Njersš.

The film *Viaggio* is a travelogue shot in India, and shows us the inspiration of painter Branka Riđički. We have three films on underwater archaeology (*Apoxyomenos*, *Shipwreck off Gnalič*, *Wreck of a 17th century Merchantman off the island of Koločep*), all of them created to document the research. Of the museum's own productions, great importance attaches to two films created in the demonstration workshop of the museum: *Making a Relief Stamp* and *Glass Beads – Lampworking*, which convey experimental archaeology, in which there is an endeavour to apply the old techniques and workmanship in the making of replicas of antique specimens.

The use of digital media has made work for the profession simpler, and for the public it facilitates contact with and understanding of the exhibit. One of the advantages of the new technologies lies in the ability to create outstanding databases. In this manner all the documentation in the museum is actually kept, and all printed editions have electronic versions. Marketing, PR and visual identity are an important strategy of the Museum of Ancient Glass in Zadar.

49 Izdane su 23 publikacije te 27 digitalnih izdanja (CD-ROM-ova, DVD-ROM-ova / videozapisa).

50 URL:www.mas-zadar.hr.

51 Šola, T. *Marketing i muzejsko izdavaštvo*. // Informatica Museologica 33 (1-2), Zagreb, 2002.

52 Maroević, I. *Upravljanje promjenama: Novi teoretski pristupi muzejskoj praksi*. // Informatica Museologica 33 (1-2), Zagreb, 2002., str. 74.